

Psykologi og samfunn

Gutter med avsky for aldring og omsorg

Svein Olav Daatland

sosialpsykolog Norsk institutt for forskning og oppvekst, velferd og aldring (NOVA)

Stadig flere av oss blir stadig eldre, og det blir relativt færre i såkalt produktiv alder, også i produksjonen av omsorg. På toppen av dette ser omsorg ut til å miste status, særlig blant gutter. Hvem skal ta seg av oss når vi blir gamle?

UTENKELIG: Tanken om å skulle jobbe i et omsorgsyrke var ytterst fremmed og fjern for guttene i Telemark. Bare to av 63 antydet at de ikke var helt fremmede for tanken.

Foto: YAY Micro

Men selv om stadig flere blir både 90 og 100 år, betyr det ikke at tilsvarende mange flere får behov for omsorg og pleie. Nye kohorter av gamle går inn i alderdommen med bedre helse enn de foregående, men alderen krever sitt før eller seinere, helst seinere og helst i kortere tid enn tilfellet har vært til nå. Behovene for pleie og omsorg kan dermed bli mindre relativt sett, men det blir under alle omstendigheter flere i absolutt og virkelig forstand, og etter som døden har flyttet i institusjon, så er det den veien vi skal alle sammen. Da må noen være der og ta imot oss når vi kommer. Disse må være yngre enn oss, men ikke nødvendigvis så veldig unge.

Undersøkte holdninger

En 100-åring med demens eller pleiebehov kan ha barn på 70 og 80 år, men ansatte i omsorgssektoren er gjerne både to og tre generasjoner yngre. Vi trenger flere slike. Men finnes de? Utsiktene er ikke lyse, om vi skal vi dømme etter en undersøkelse blant skoleungdom i Telemark. Elever i tiende klasse og første klasse på videregående ble bedt om å redegjøre for sine tanker rundt pleie- og omsorgsarbeid, 63 gutter og 105 jenter (Svare, 2008). De ble blant annet bedt om å kommentere følgende tekst:

Mange mennesker arbeider med å pleie folk som er syke eller gamle, eller som trenger hjelp av andre grunner. Det dreier seg om sykepleiere, hjelpepleiere, hjemmehjelpere, miljøarbeidere, omsorgsarbeidere og mange andre. Hvordan ser du for deg at det er å jobbe innenfor et av disse yrkene?

Modernitetsteori som sier at det er selvrealisering som gjelder nå, ikke tradisjoner og kollektive behov, spår at det blir stadig vanskeligere å rekruttere til yrker som ikke ses som spennende og kule. Tradisjonelle kjønnsroller har kanskje også et sterkere grep om hjertene enn vi liker å tro, som det at helse og omsorg passer for jenter, mens gutter har ting og penger i hodet, og kortere tidshorisont, og herunder vanskeligere for å utsette behovstilfredsstillelse. Det er her og nå som gjelder for dem.

Det har vel også slått igjennom at helse og omsorg dreier seg om et tungt arbeid, som rett nok anerkjennes av folk flest som viktig, men som ikke er særlig godt betalt. Det skulle dermed være dårlige odds for å rekruttere ungdom generelt og yngre menn spesielt til denne typen arbeid og ansvar, men hva sier ungdommene selv?

To av sekstitre

Tanken om å skulle jobbe i et omsorgsyrke var ytterst fremmed og fjern for guttene i Telemark. Bare to av 63 antydet at de ikke var helt fremmede for tanken, men i så fall bare indirekte og i nokså negative vendinger: det var «kanskje ikke den verste jobben» de visste om, men ikke langt derifra.

Jentene var heller ikke overvettets begeistret for en framtid i omsorgen, men her var det tross alt en del som så det som en realistisk mulighet, især blant dem som gikk på helse- og sosiallinja. I så fall var det oftest den akutte helsetjenesten som var spennende og tiltrekkende, men en del jenter kunne også tenke seg å jobbe i eldreomsorgen: «Det å få muligheten til å hjelpe eldre og gjøre hverdagens deres bedre, ser jeg på som veldig fint,» var det for eksempel en jente i tiende klasse som sa. Alt i alt

var det omtrent 1/3 av jentene som så for seg en mulig framtid i helseeller omsorgssektoren. Ingen av guttene var i nærheten av å signalisere noe positivt med denne typen arbeid. Hvorfor denne nær sagt totale avvisningen?

Kalde eller varme hender?

Noe av begrunnelsen var knyttet til jobbens art, at man tror det er kjedelig. I tillegg kom at flere ekles ved tanken på å stelle gamle mennesker, især gjaldt dette for gutter. Noen liker ikke gamle mennesker – de ses som sure og kravstore. Mange knytter an til selve alderdommen, det fysiske forfallet, å skulle stelle gamle og hjelpeløse kropper. Det gir en ubehagelig følelse, for noen til og med kvalme. Mange uttrykte direkte avsky for alderdommen, eller – kanskje rettere – for sine internaliserte stereotypier av alderdommen. Det er nærliggende å anta at gutter har et mer fremmedgjort forhold til kroppen, ja til livet, enn jenter har – i det minste i yngre år. I så fall er disse holdningene ikke bare kulturelle mønstre; de henter også noe av sin kraft i dypere trekk og forskjeller mellom kjønnene.

I den grad undersøkelsen er representativ for norsk ungdom, og i den grad ungdommen ikke legger av seg disse holdningene når de blir noen år eldre, står vi dårlig rustet i kampen om «dei varme hendene». Er det «dei kalde hendene» som nå gjelder, og i så fall hvorfor? Livets egen skole kan nok hjelpe til i rekrutteringen og få relativt flere til å søke seg til trøste- og bæreyrkene, som de lett nedlatende omtales som – etter at mer umodne drømmer har blitt prøvd og forkastet av realitetene og man har praktisert såkalt «adaptiv resignasjon». Kanskje en rett og slett modnes når en har fått levd litt, og utvikler mer empati med år og alder slik Erik Eriksons teori om utviklingen av et mer generativt sinnelag tilsier? Med alderen blir også eldreomsorgen mer personlig relevant. Først ved at ens egne foreldre eller besteforeldre eldes, og dernest ved at en gjør det selv også. Det er derfor kanskje ikke overraskende at kjernestaben i eldreomsorgen selv er godt voksne.

Urovekkende kjønnsforskjell

Men hvorfor denne enorme forskjellen mellom kjønnene? Knappt noen andre yrker er så kjønnsdelte, ja kvinnedominansen er langt større i den formelle enn i den uformelle (familie-)omsorgen. Unge gutter kjenner et ubehag ved tanken på å pleie, ja ved å være nær, syke gamle, og lenger fram er det kanskje døden som skremmer. Det slår meg at her ligger en parallell til hester og ridning. Guttene er like fraværende i stallen som i sykehjemmet. Hester skulle ellers være tøft nok. Er det stellet og ansvaret som skremmer?

Det ligger både etiske og politiske tankekors her. Hvordan kan vi ha stelt oss slik at halvparten av befolkningen skal gjøre (nær) helparten av jobben, vel å merke på et område som er allmennmenneskelig, som gjelder oss alle, ja mennesket som art. Når vi i praksis godtar at det er slik, avslører det at vi i realiteten ikke tar denne ulikheten – og urimeligheten – på alvor.

Import av arbeidskraft

Har vi mistet noe på veien, eller var gutter mere «menn» før enn de er i dag? Er holdningene annerledes i land der livsvilkårene er hardere og en er tvunget til å ha beina på jorda snarere enn i skyene? Er det derfor innvandrerne som skal redde oss? Norske sykehus og sykehjem har blitt en mer flerkulturell og fargerik arbeidsplass enn de fleste, og snart venter kanskje import av omsorgsarbeidere, slik tilfellet har blitt i land som Italia og Tyskland. Her er det lite omsorgstjenester, ansvaret ligger

i familien, men familien strekker ikke til, og importerer omsorgskvinner fra land som Albania og Moldova. Det er vel mest nøden som driver dem. Her ligger billig hjelp for italienske og tyske familier, og gode inntekter for kvinner fra fattige land, men med kostnader for eget liv og egen familie.

Omsorg er et av menneskets grunnvilkår. Det er tankevekkende og skremmende om vi har stelt oss slik at vi ikke har evne eller vilje til å dekke disse behovene i vår egen befolkning. Vi ville komme langt ved å dele oppgaven noenlunde likt mellom kjønnene, men problemet har lange røtter som stikker dypere enn vi gjerne innrømmer. L

FAKTA : OMSORG FOR ELDER

- Befolkningen i Norge eldes; stadig fler blir stadig eldre
- I en undersøkelse blant skoleungdom i Telemark var det bare to av 63 gutter som ikke var helt avvisende til å gå inn i yrker som innebærer pleie og omsorg av eldre
- Ingen av guttene så noe positivt med slikt arbeid, og mange uttrykte avsky og vemmelse ved tanken på å omgås og stelle gamle mennesker
- I andre europeiske land som Italia og Tyskland ser man en tendens til at omsorgsarbeidet overlates til arbeidsinnvandrere fra fattigere land

Referanser

Referanse

Svare, H. (2008). Landet ditt trenger deg! Men det er ikke alltid like delikat. Ungdoms tanker om pleie- og omsorgsykker. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 8(2), 69–87.

Les også debattinnlegget på side 906 om stereotypier rundt aldring og alderdom, av Linn-Heidi Lunde, førsteamanuensis i klinisk aldringspsykologi ved Universitetet i Bergen.